

Miljöbilssituationen i Motala

8 stjärnor av 10 möjliga

-

En granskning av Gröna Bilister

Juli 2009

Innehåll

Inledning.....	3
Kommunala mål och visioner.....	4
Kommunens innehav av bilar och deras användande.....	5
Upphandling av transporttjänster.....	5
Utbildning.....	6
Stimulans till medborgarna	6
Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil	7
Bilpooler och samåkning	7
Information, evenemang och kampanjer	7
Bränsletillgång.....	7
Bilförsäljning.....	8
Slutsatser och rekommendationer.....	9

Inledning

Växthuseffekten skenar, med snabba klimatförändringar och allt våldsammare väder som följd. Sverige bidrar till denna utveckling främst genom att trafikens utsläpp av koldioxid ökar. Andra sektorer utsläpp har däremot stagnerat eller börjat minska. Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA) har beräknat att trafiksektorns koldioxidutsläpp kommer att öka med 10 procent till år 2010, jämfört med år 1990. Om trafikens utsläpp istället hålls oförändrade, innebär det enligt samma källa att Sveriges totala koldioxidutsläpp minskar med nio procent.

EU har två konkreta mål med bäring på transporter med personbil:

- 1) Använd mängd förnyelsebara drivmedel ska uppgå till minst 5,75 procent av den totala marknaden för drivmedel år 2010 och till 10 % år 2020.
- 2) Det genomsnittliga utsläppet av fossil koldioxid från personbilar ska år 2012 vara max 120 g/km.

Varje land har ett ansvar att leva upp till målen och målen bör också gälla för det lokala miljöarbetet. Riksdag och regering har också slagit fast att det finns ett sektorsansvar, innebärande att även trafikens koldioxidutsläpp måste minska. Detta är desto viktigare eftersom trafikens utsläpp utgör en betydande andel av de sammanlagda koldioxidutsläppen.

Enligt RUS¹ har transportsektorns utsläpp av koldioxid i Motala kommun ökat något mellan åren 1990 och 2006, från 1,7 till 1,8 ton per invånare. De totala utsläppen minskade från 3,6 till 2,8 ton per invånare under samma period.

Bilismen orsakar stora utsläpp även av andra ämnen som är skadliga för miljö och hälsa. Det rör sig bland annat om kväveoxider, kolväten, marknära ozon och partiklar. Dessa ämnen kan ge upphov till försurning, allergier, cancer och skador på växtligheten. Bullerrelaterad stress är ett annat problem med vägtrafiken som är värt att nämna.

Sedan 1986 undersöker Motala kommun regelbundet luftkvaliteten i tätorten. Halterna mäts bland annat av kvävedioxid, svaveldioxid, bensen, ozon och partiklar (PM10). Vinterhalvåret 2006/2007 underskreds miljö kvalitetsnormerna med god marginal vid samtliga mätpunkter.²

Gröna Bilister granskar vilket ansvar kommuner tar för att minska bilismens miljö- och hälsopåverkan, kombinerat med en granskning av andra tongivande aktörer inom kommunen. Granskningen tjänar som vägledning för de lokala aktörer som vill bidra aktivt till ett bättre lokalt miljöarbete inom bilismens område.

Per Östborn

Gröna Bilister

¹ <http://www.rus.lst.se/aktuelluppdatering1.html>

²

http://www.motala.se/upload/Dokument/BlanketterDokument/Dokument/MiljoHalsa/Privat/Rapport_luftkvalitet0607.pdf

Kommunala mål och visioner

Kommunala mål för trafikens miljöpåverkan innebär inte i sig någon miljöförbättring – det är praktisk handling som räknas och som Gröna Bilister betygsätter. Men vi presenterar ändå de relevanta kommunala målen, eftersom de har betydelse för:

- 1) Medborgare som kan begära att målen uppfylls.
- 2) Miljöengagerade politiker och tjänstemän som kan hänvisa till antagna mål för att driva igenom en miljöriktig trafikpolitik.
- 3) Oppositionspolitiker som kan bevaka att den politiska majoriteten uppfyller avgivna löften och politiskt beslutade åtgärder.
- 4) Journalister som kan kritiskt granska om beslutade mål uppfylls.

I Motala kommuns miljöpolicy³ läser vi att kommunen

- kontinuerligt ska öka miljöanpassningen vid upphandling av varor och tjänster
- ska engagera och utbilda samtliga medarbetare och förtroendevalda så att arbetet inom miljöområdet ständigt förbättras och utvecklas
- ska bedriva miljöarbetet på ett systematiskt sätt genom att årligen arbeta med mål, åtgärder och uppföljning

I klimat- och energiplanen 2009 – 2012 ställer kommunstyrelsen upp följande mål:

- Utsläppen av växthusgaser i Motala kommun, uttryckt som koldioxidekvivalenter, ska år 2020 vara lägre än 2 ton per invånare. Som delmål ska utsläppen år 2012 vara lägre än 2,7 ton per invånare. Målen innefattar inte metan och lustgasutsläpp från jordbruk.

För att uppfylla detta mål föreslår klimat- och energiplanen att kommunen ska vidta följande åtgärder med relevans för bilismen:

- Ta fram en klimathemsida för kommunen.
- Koordinera transportåtgärder. Lyft frågan med information, kommunikation och tävlingar.
- Arbeta vidare med biogasdrift av fler fordon där även allmänheten är involverade.
- Se över rutinerna för privata bilar i tjänsten.
- Utbilda personal som ej redan är utbildad i sparsam körning. Följ upp och utbilda återkommande under minst ett år för att få långsiktig effekt på beteendet.
- Arbeta vidare med utveckling av lokalt biogasnät och verka för ett regionalt biogasnät för biogasdrift av fler fordon inom Motala kommun och i grannkommuner.

³ <http://www.motala.se/upload/Dokument/BlanketterDokument/Dokument/Natur/Miljopolicy.pdf>

Kommunens innehav av bilar och deras användande

Kommunens eget bilinnehav är av stor betydelse för bilismens totala miljöpåverkan i kommunen, bl.a. för att:

- 1) Kommunbilar går ofta relativt långa sträckor (t.ex. de som används av hemtjänst eller gatukontor), innebärande att miljövinsten per bil är större för dessa fordon än för genomsnittet privatägda.
- 2) Kommunen kan vara föregångare i inköp av miljöfordon och då stimulera den lokala bilhandeln att ta hem och marknadsföra dessa bilar.
- 3) Kommunen köper tillräckliga volymer bilar för att komma förbi ”hönan och ägget situationen”; privatpersoner kan tvingas avstå från att t.ex. köpa en etanolbil därför att det lokalt saknas tankmöjligheter, men kommunen kan med sina fordon stimulera fram att det etableras sådana tankmöjligheter.
- 4) Kommunen serverar normalt sett sina bilar föredömligt, innebärande att det efter ett par år kommer ut miljöbilar i gott skick på andrahandsmarknaden.

Motala kommun äger eller leasar 105 personbilar. Av dessa är 53 % miljöbilar enligt den statliga definitionen. De flesta av miljöbilarna är biogasbilar (52 stycken). De övriga är snåla dieselbilar (2 stycken) och elhybridbilar (2 stycken).

Enligt beslut i Tekniska nämnden i oktober 2007 gäller följande policy vid inköp eller leasing av personbilar: ”En personbil skall uppfylla kommunens definition av miljöbil (vilken är samma som Vägverkets definition) och skall i första hand drivas av biogas. Är detta inte möjligt, med avseende på bruksändamålet eller avsaknad av biogasmotor, skall personbilen i andra hand drivas av alternativa förnybara bränslen och i sista hand övriga bränslen.”

Omställningen av fordonsflottan till biogasbilar går relativt snabbt. 35 av biogasbilarna köptes in så sent som i höstas. Det föreligger ett beslut i kommunfullmäktige att alla personbilar ska vara miljöbilar före den 31 december 2009. I dagsläget ser det ut som om hela fordonsflottan kommer att bestå av biogasbilar före 2010 års utgång.

Motala kommuns resepolicy från år 2008 förespråkar gång, cykel eller kollektivtrafik framför bil vid tjänsteresor utan att formulera några specifika regler kring detta. Gröna Bilister förordar tydliga riktlinjer för vilka färdmedel som ska användas vid vilka typer av tjänsteresor. Bland annat Göteborgs stad använder sig av sådana regler.

Motala kommun innehar inga förmånsbilar. Gröna Bilister ser positivt på detta, eftersom förmånsbilar kan ses som ett onödigt sätt att uppmuntra bilåkande.

Upphandling av transporttjänster

Genom att ställa miljörelaterade krav när kommunen upphandlar transporter, kan kommunen till en mycket låg kostnad stimulera fram en positiv utveckling. Då t.ex. färdtjänst och skolskjuts vanligen körs av taxibolag, får kraven dessutom effekter på sektorer som kommunen normalt sett inte påverkar. Miljöeffekten blir dessutom stor, eftersom en taxibil i runda tal motsvarar tio privatbilar vad gäller körsträcka och utsläpp.

Enligt beslut i Kommunfullmäktige den 17 december 2007 gäller numera följande vid upphandling av transporttjänster till Motala kommun:

- Personbilar som används i upphandlad tjänst skall vara av miljöklass 2005 eller bättre. Biogas skall efterfrågas och premieras vid upphandling.
- Lätta fordon som används i upphandlad tjänst skall vara av miljöklass 2005 eller bättre. Biogas skall efterfrågas och premieras vid upphandling.

Den senaste upphandlingen av färdtjänst, skolskjuts och sjukresor gjordes innan ovanstående beslut fattades. Ramavtalet som tecknades gäller fram till den 30 juni 2013. I det anbudsunderlag som användes står det under ”Miljökrav” att ”kommunen äger rätt att kräva att ny teknik ska införas under avtalsperioden. I sådana fall ska eventuella kostnader för den nya tekniken förhandlas mellan kommunen och entreprenören.”

Taxibil i Östergötland kör färdtjänst och andra persontransporter åt Motala kommun. De har hittills inte fått några krav eller propåer från kommunens sida att de ska använda gasbilar eller andra miljöbilar. De har dock redan cirka 60 % miljöbilar i sin flotta, i form av etanol- och gasbilar, och efter den 1 juli förväntas andelen ha stigit till hela 95 %.

Utbildning

Genom att lära ut sparsam körning kan kommunerna minska sina kostnader för fordonsbränsle, samtidigt som utsläppen minskar och transportererna går något snabbare. Flera kommuner, bl.a. Vetlanda, har undersökt effekten av utbildning i sparsam körning. De fann att den långsiktiga bränslebesparingen var 10 – 15 %.

Motala kommun har ännu inte utbildat några personbilsförare i bränslesnål körning. Under året kommer en pilotgrupp på tio personer inom hemtjänsten att genomgå sådan utbildning. Bränsleförbrukningen kommer att mätas före utbildningen och nio månader efter densamma. Resultatet av denna undersökning kommer att avgöra om utbildning i snål körning ska genomföras i större skala.

ABF i Motala har tidigare anordnat studiecirkel i sparsam körning. Kommunen medverkade i att marknadsföra dessa cirkel till allmänheten. Enligt ABF fanns ett visst intresse för cirkelarna, men de erbjöds inte längre.

Magnusons trafikskola i Motala erbjuder utbildning i sparsam körning.

Stimulans till medborgarna

Huvuddelen av trafikarbetet genomförs inte av kommunen eller leverantörer, utan av kommunens medborgare. För att minska denna del av trafikens miljöproblem, är det viktigt att stimulera medborgarna att göra rätt. Det innebär bl.a. att:

- 1) Medborgarna bör stimuleras att köra miljöbil.
- 2) Medborgarna bör stimuleras att tanka förnybara bränslen.
- 3) Medborgarna bör informeras om hur man kör snålt och miljövänligt.
- 4) Medborgarna bör uppmuntras att minimera bilanvändandet och att delta i bildelning.

Ekonomisk stimulans vid inköp av miljöbil

År 2006 beviljades Motala kommun statliga KLIMP-bidrag via regionförbundet Östsam för bidrag till företag som vill köpa gasbilar. Bidraget var satt till 10 000 kr per bil. Intresset var dock svalt, varför bidraget omformades till att gälla inköp av 40 gasbilar till kommunen.

Bilpooler och samåkning

Studier har visat att man i medeltal minskar sitt bilåkande med ungefär 50 procent när man går med i en bilpool, och en bilpoolsbil ersätter mellan åtta och tolv privatägda bilar.⁴

I Motala erbjuder bostadsstiftelsen Platen en bilpool för sina hyresgäster⁵. Den består av en Opel Corsa och en Opel Zafira.

Information, evenemang och kampanjer

Motala kommun har deltagit i den Europeiska trafikantveckan åren 2002-2004. De anordnar också en ”smartare bilistdag” på våren. Åren 2007 och 2008 var temat miljöbilar. I år var temat biogas och kommunens egna gasbilar visades upp.

Bränsletillgång

För att miljöbilen som kan tankas på förnybara bränslen ska ge någon faktisk miljövinst, är det givetvis nödvändigt att den inte tankas med bensin eller diesel. Etanoldrivna bilar, gasdrivna bilar och RME⁶-fordon erbjuder alla denna möjlighet, med borttappad miljönytta som följd. Kommuner kan aktivt medverka till att tankställen etableras, dels genom att själva stå för ett tillräckligt underlag för att något bensinbolag ska erbjuda sig att sälja bränslet (gäller vanligen etanol), dels genom att själv tillverka bränslet (gäller vanligen biogas).

Den 8 juni invigs en produktionsanläggning för biogas med fordonskvalitet vid Karshults reningsverk. Gasen produceras genom rötning av avloppsslam. Varje år kommer mellan 320 000 och 400 000 Nm³ biogas att produceras, vilket i runda tal motsvarar behovet hos 400 bilar.

Motala kommun har via ett samarbetsavtal med Svensk Biogas AB sett till så att två tankställen för biogas har etablerats i Motala. Det första invigdes år 2006 och ligger på Vintergatan 10. Det andra ligger vid Karshults reningsverk och invigs den 8 juni tillsammans med produktionsanläggningen där.

Tillgången till etanol E85 är förhållandevis god i Motala och går för närvarande att tanka på cirka fem mackar.

⁴ Se t.ex. <http://www.bilpool.se/index.jsp>.

⁵ <http://www.platen.se/filer/bilpool080701.pdf>

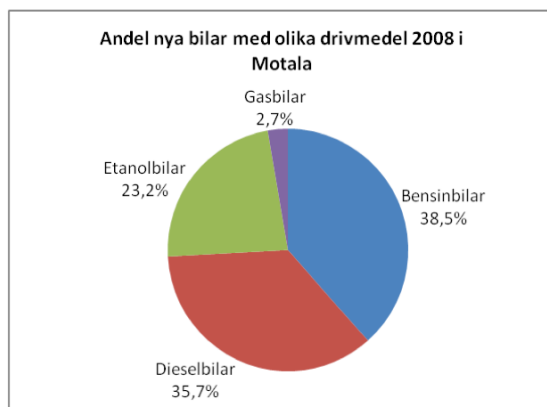
⁶ Rapsmetylester, en förädlad form av rapsolja.

Bilförsäljning

Andelen miljöbilar som säljs i Motala ökar. År 2007 var andelen 15,5 % och år 2008 var den 36,5 %⁷. Motala ligger här nära riksgenomsnittet, där siffrorna var 17,6 % år 2005 och 33,3 % år 2008. Under januari till mars i år har andelen nyregistrerade miljöbilar i Motala stigit till hela 54,7 %. Med denna siffra placerar sig Motala i toppskiktet ibland Sveriges kommuner. Riksgenomsnittet är 34,6 %.

Ökningen av andelen miljöbilar bidrog till att de fossila koldioxidutsläppen från nya bilar i Motala minskade från 169 g/km till 147 g/km från år 2007 till år 2008⁸. (Siffrorna är beräknade utifrån livscykelanalys av förnybara bränslen.) Siffrorna är under riksgenomsnittet och placerar Motala på plats 52 i ligan av kommuner med lägst utsläpp från nya bilar.

Räknat per bränsle var 9,1 % av de sålda personbilarna etanolbilar och 0,2 % var gasbilar år 2007. År 2008 steg andelen sålda etanolbilar till 23,2 %, och andelen sålda gasbilar steg till 2,7 %. Fördelningen per bränsle såg då ut som följer:

En nedslående siffra är att *ingen* gasbil såldes till fysisk person i Motala kommun under år 2008, trots kommunens satsning på biogas.

⁷http://www.bilsweden.se/web/Arkiv_1999-2007_4_2_1_1.aspx

⁸<http://www.naturvardsverket.se/sv/Verksamheter-med-miljopaverkan/Transporter-och-trafikinfrastruktur/Index-over-nya-bilars-klimatpaverkan/>

Slutsatser och rekommendationer

Motala kommun får det goda betyget 8 av 10 av Gröna Bilister för deras arbete för miljövänlig bilism. Bland det särskilt berömvärda märks

- ∑ Satsningen på egen produktion av biogas och goda tankningsmöjligheter för biogas
- ∑ Den relativt höga andelen miljöfordon (53 %) i kommunens bilflotta med hög utbytestakt till biogasbilar
- ∑ Den tydliga inköspolicyn för nya fordon, där miljöbilar krävs och biogasbilar prioriteras
- ∑ Kommunfullmäktiges beslut att biogasdrivna fordon skall efterfrågas och premieras vid framtida upphandling av transporttjänster såsom färdtjänst och skolskjuts
- ∑ Avsaknaden av förmånsbilar

Gröna Bilister ger sex huvudsakliga rekommendationer till Motala kommun:

1. Genomför ett kampanjarbete för att få upp allmänhetens ögon för biogasbilar. Locka med ekonomiska morötter, t.ex. en bränslecheck på lokalproducerad biogas till dem som köper gasbil, eller ännu hellre bidrag till merkostnaden vid inköp. Förra året såldes *ingen* gasbil till någon privatperson i Motala.
2. Förhandla om byte till miljöbilar hos de entreprenörer som utför transporttjänster åt kommunen. Anbudsunderlaget till förra upphandlingen ger rätt att kräva ny teknik under löpande avtalsperiod.
3. Inför avgiftsfri parkering för miljöbilar i kombination med krav på att tanka 70 % förnybart bränsle i bilar avsedda för detta. Flera kommuner tillämpar ett sådant system, bl.a. Göteborg.
4. Inrätta tillsammans med en extern aktör en kommunal bilpool som allmänheten kan använda sig av på kvällar och helger. Flera andra kommuner använder sig av en sådan lösning, bl.a. Linköping och Göteborg. Verka parallellt med detta för att en bilpool för allmänheten upprättas med biogasbilar.
5. Utbilda kommunens personal i bränslesnål körning i större skala. Utbildningens effekt på bränsleförbrukningen är redan väl etablerad genom undersökningar i andra kommuner.
6. Förbättra informationen om transporter och miljö på kommunens hemsida. Redovisa alla miljömål och skapa en miljöbarometer där den gradvisa måluppfyllelsen kan följas, i likhet med bland annat Helsingborgs kommun. Upprätta gärna en samåkningsportal i likhet med bland annat Skövde kommun.

Denna rapport är framtagen av Gröna Bilister och är baserad på enkätsvar från Motala kommun, företrädd av miljösamordnaren Marie Hägglund och den tekniska chefen Anders Ledskog, på självständiga granskningar av kommunens dokument samt på samtal med andra aktörer. För ytterligare information kontakta Per Östborn, per.ostborn@gronabilister.se. Se även www.gronabilister.se.